SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:494

av Stefan Olsson (M)

Skilda valdagar för en bättre lokal demokrati

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa skilda valdagar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Med skilda valdagar kommer den lokala demokratin i Sverige att förstärkas. Att de tre valen till riksdagen, regionen och kommunerna sker samma dag försvårar för väljarna att urskilja vilken instans som har hand om vilken fråga. Den mediala granskningen försämras också eftersom nyhetsmedierna inte hinner med att sätta sig in i alla frågor. Resultatet är att väljare tvingas att rösta i blindo. Med en återgång till skilda valdagar kommer Sverige att få en bättre fungerande lokal demokratisk debatt. Demokratin stärks därmed.

Vad är bra demokrati?

Det råder idag en bred konsensus om att kärnan i det demokratiska systemet är principen om den politiska jämlikheten, det vill säga lika möjligheter för varje medborgare att påverka våra gemensamma beslut. Den förverkligas genom allmän och lika rösträtt och fri åsiktsbildning. Den fria åsiktsbildningen är inte en underordnad princip utan själva grundvalen för att vi ska vara säkra på att den som utnyttjar sin rösträtt ska ha haft så goda möjligheter att sätta sig in i aktuella ärenden som möjligt. Kvaliteten i en demokrati kan inte uteslutande bedömas utifrån valdeltagandet, även om ett högt valdeltagande har ett värde i sig.

Vad krävs då för att få en väl fungerande åsiktsbildning? Det krävs yttrandefrihet, möjlighet att organisera sig i politiska partier och andra ideella föreningar samt

mediefrihet. Det krävs arenor där debatt kan föras och det behövs medier som rapporterar om vad som händer i politiken.

En gemensam valdag lägger hinder i vägen för den goda demokratin

Den gemensamma valdagen i Sverige förstör tyvärr en stor del av den fria åsiktsbildningen på lokal nivå. Riksdagsvalet är det som drar till sig störst intresse, vilket inte är svårt att förstå, eftersom det är hos staten som den lagstiftande makten finns. Men konsekvensen är att väljarna inte får tillräckliga möjligheter att sätta sig in i de lokala frågorna. Det blir för många frågor att hantera på för kort tid. Detta gäller även för de nyhetsmedier som ska rapportera om valfrågorna. De hinner inte med att täcka alla tre nivåerna.

Mest bekymmersamt är detta i kommuner där det saknas lokala medier, som är fallet i många kommuner i Stockholms län. Kommunerna är befolkningsrika, men på grund av att de tillhör ett storstadsområde finns det bara storstadsmedier att tillgå, och dessa är fullt upptagna med att granska riksdagsvalet.

Exempel på befolkningsrika kommuner utan egna lokalmedier är Stockholmskommuner som Huddinge, Nacka, Haninge eller Botkyrka som alla har ett invånarantal på strax över 100 000 eller strax under. Dessa kommuner är som medelstora städer i Sverige, som Halmstad, Växjö, Karlstad eller Luleå. I alla dessa städer finns lokaltidningar. Sveriges Radio och Sveriges Television har också lokalredaktioner på plats. Nämnda Stockholmskommuner har inte det.

Lika svårt drabbat är också regionvalet, vilket nog får sägas gälla samtliga regioner i landet. Regionerna har ett mycket mer begränsat ansvarsområde i det att man huvudsakligen arbetar med sjukvård och kollektivtrafik. Men sjukvården är en av de frågor som engagerar väljarna mest och regionerna förvaltar exceptionellt stora volymer skattemedel och är några av landets största arbetsgivare. Sveriges regioner hade 2025 nettokostnader på 431 miljarder kronor och strax över 290 000 anställda.

Varför har vi en gemensam valdag?

I den svenska debatten framstår det ibland som att det är den mest självklara sak i världen att ha en gemensam valdag, att det är normaltillståndet för en välfungerande demokrati samt att det varit så sedan urminnes tider.

Så är det emellertid inte. Den gemensamma valdagen introducerades i Sverige första gången 1973, vilket gjordes samtidigt som mandatperioderna för både riksdagen och kommuner och landsting kortades till tre år. Dessförinnan hade Sverige riksdagsval och kommunalval vartannat år. Ännu längre tillbaka kunde valdagarna dessutom vara utspridda över året mellan kommunerna (se Skilda valdagar och vårval? SOU 2001:65, kap. 3).

Anledningen till att riksdagen i samband med författningsreformerna under 1970-talet landade i en gemensam valdag var att man ville behålla vad man kallade för det ”kommunala sambandet”. Under den gamla författningen hade Sverige två kamrar där den första kammaren valdes indirekt av landstingen.

Men eftersom det skulle bli mycket glest mellan valen om det bara var val vart fjärde år valde riksdagen att korta mandatperioderna till tre år (se Karl-Göran Algotsson 2000. Sveriges författning efter EU-anslutningen, s. 160).

Sedermera visade det sig att de treåriga mandatperioderna var ett problem när det gällde att styra staten. De korta mandatperioderna ansågs leda till ekonomisk instabilitet. Sedan 1994 har vi därför fyraåriga mandatperioder. Därmed har vi hamnat i den situation som det var meningen att vi inte skulle hamna i, enligt dem som utformade vår författning.

Ej heller kan man hävda att Sverige utgör ett normalt land i jämförelse med andra demokratier. Huvudregeln är den motsatta, att skilja valdagar åt.

Det är således rena tillfälligheter som ligger bakom Sveriges val att ha en gemensam valdag. Det finns ingen genomtänkt idé. Det är inte en urgammal tradition och inte heller internationell standard.

Viss risk för ett lägre valdeltagande

Eftersom frågan om skilda valdagar har diskuterats förr finns det givetvis ett antal stående argument för varför det inte är lämpligt.

Det främsta av dessa är att valdeltagandet sannolikt kommer att vara lägre i kommunal- och regionvalen om dessa förläggs till en egen dag. Lokala val brukar inte anses vara lika viktiga. De som avstår från att rösta är ofta personer med lägre utbildningsgrad och lägre socioekonomisk status. Ett lägre valdeltagande missgynnar alltså denna grupp. Det finns statsvetenskaplig forskning som understödjer denna bild och det finns därför ingen anledning att ifrågasätta att detta skulle komma att hända (Skilda valdagar och vårval? SOU 2001:65, kap. 4).

Däremot betyder det inte att demokratins kvalitet i sig försämras, för kvaliteten i demokratiska beslut beror inte endast på ett högt valdeltagande. Det är en fråga om att göra avvägningar. Är det värt att offra något av det höga valdeltagandet för att istället erhålla en bättre lokal demokratisk debatt? Sverige har i internationellt perspektiv ett mycket högt valdeltagande. Att avstå någon enstaka procentenhet för att stärka den demokratiska debatten är fullt rimligt.

Övriga skäl som brukar anföras mot en återgång till skilda valdagar är inte av samma dignitet. Exempelvis brukar det sägas att valdebatterna i kommunalval ändå tenderar att bli nationella när alla kommuner går till val samma dag, som exempelvis sker i Norge. Men det är ett argument som lika gärna talar för skilda valdagar som mot, eftersom man ju då behåller det ”kommunala sambandet” som tidigare ansetts vara viktigt.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag

Att införa skilda valdagar kommer inte att vara till något större besvär för Valmyndigheten och valnämnderna i kommunerna. Någon förändring av valmetod krävs inte. Det enda som krävs är en ändring i den paragraf i vallagen som säger att valen till de tre nivåerna ska ske samma dag (1 kap. 3 § SFS 2005:837). Hur denna ändring ska vara utformad bör utarbetas av regeringen.

Stefan Olsson (M)